Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

RUUSUKORTTELI SIBELIUKSENKATU 9
HÄMEENLINNA

AS OY HÄMEENTORI
JAAKKO TÄHTINEN

2018 HÄMEENLINNAN KAUPUNKI
RUUSUKORTTELI – SIBELIUKSEN SYNTYMÄKOTI – KOP – AS OY HÄMEENTORI

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto ... 3
1.1 Tiivistelmä rakennuksen historiallisesta arvosta ... 3
1.2 Tehtävän kuvaus, selvityksen sisältö ja pääasialliset lähteet ... 4
1.3 As Oy Hämeentorin yleinen kuvaus, suojelutilanne ja merkitys kaupunkikuvassa ... 5

2 Rakennushistoria ... 7
2.1 1780-1951 As Oy Hämeentorin edeltäjät - kaupunkikuvan historiaa ... 7
2.2 Modernismin kaupunki, modernin asumisen ja kaupan As Oy Hämeentori ... 12
2.3 Arkkitehti Jaakko Tähtinen 1904 – 1970 ... 14
2.4 1951 As Oy Hämeentori – suunnittelu- ja rakennusvaiheet ... 15
2.5 Käytön muutosvaiheet ... 21

3 Säilyneisyys ja alkuperäisyys, nykytila ... 28
3.1 Katujulkisivut ... 28
3.2 Sisäpiha ... 30
3.3 Katutaso ... 31
3.4 Ovet ja porrashuoneet ... 33

4 Yhteenveto ... 37
4.1 Johtopäätökset ja muutoksensietokyky ... 37
4.2 Suositukset ja kehitysehdotukset: ... 37

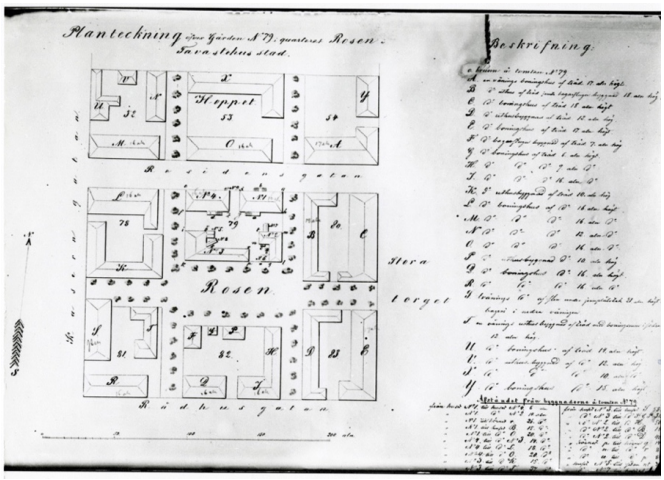
5 Liite- ja teemakartat ... 39

6 Lähteet ... 41

Kuva 1. Kannen kuva: Hämeentori 1950-luvulla torilta. Nordean/ ELKAN arkisto.

Kuva- ja karttalähteissä käytetyt lyhenteet:

ELKA	Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto, Pankkimuseo
HKA	Hämeenlinnan kaupungin arkisto
HKMA	Hämeenlinnan kaupunginmuseon kuva-arkisto
HMA	Hämeen maakunta-arkisto
HML	Hämeelinnan kaupunki, kaavoitusaineistot
Lydia	Hämeenlinnan kaupungin kirjaston historiasivuston aineistot http://lydia.hameenlinna.fi/
MO	Museovirasto, finna/musketti, vapaasti käytettävät kokoelmat

Ruusu-kortteli nimitys juontaa Engelin ajan suunnitelmasta 1831, jossa torin länsilaidan kortteli oli nimetty *Rosen.*

Kuva 2. Kortteli palovakuutuskirjassa 1861. KA, HKA.

1 Johdanto

1.1 Tiivistelmä rakennuksen historiallisesta arvosta

As Oy Hämeentori, nykyisin Koy Hämeentori edustaa valtakunnallisesti merkittävässä Hämeenlinnan torin ympäristössä modernismin asuin- ja liiketaloarkkitehtuuria, joka on säilynyt alkuperäisessä käytössä. Modernit asuinhuoneistot parvekkein, kylpyhuonein ja sekä autopaikoin kuuluivat 1950-luvun uuteen asumiseen. Rakennus toimii kaupunkikuvallisesti torin rajana, Hallituskadun ja Sibeliuksen kadun maamerkkinä ja katunäkymien päätteenä. Talon arvoon kuuluvat valomainokset ja liike-elämän tuomat muutokset. Rakennusteknisesti kiinteistö edustaa aikaa, jolloin uusi tekniikka loi mahdollisuuksia avoimempiin pohjaratkaisuihin, mutta materiaalit ja työ olivat vielä ennen elementtirakentamista huomattavan laadukasta ja kestävää.

Edustavat katujulkisivut ovat pääosin alkuperäiset lukuun ottamatta katutasoa. Niiden sommittelu, materiaalit ja detaljit ovat arvokkaita, erityisesti hyvin aikaa kestävä terastirappaus, parvekkeiden kevyet metalliosat sekä ikkunoiden pystyrivit. Rakennuksessa ei ole varsinaisia julkisia tiloja. Puolijulkiset rappukäytävät ovat lähellä alkuperäistä asua, ja ne on korjattu rakennushistoriallisetarvot säilyttäen.

Kuva 3. Näkymä kattotasanteelta 17.9.2018

ARVOTEKIJÄT

- 1950-luvun julkisivu torin raja
- Katunäkymien maamerkki
- Alkuperäinen asuin- ja liikekäyttö
- Alkuperäiset katujulkisivut
- 1950-luvun porrashuoneet: alkuperäiset ovet, mosaiikkibetoniraput ja tasanteet merkintöineen
- Torin ja korttelin 1950-luvun kerrostuma, modernin kaupunkirakentamisen alku

1.2 Tehtävän kuvaus, selvityksen sisältö ja pääasialliset lähteet

Selvitys esittelee As Oy Hämeentorin liike- ja asuintalon rakennushistorian ja tärkeimmät alkuperäiset piirteet. Työ on tehty asemakaavaa varten Hämeenlinnan kaupungin tilauksesta. Selvityksen ovat tuottaneet rakennustutkija Jari Heiskanen ja arkkitehti Laura Uimonen Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:ltä. Raportti on koostettu syksyllä 2018. Työ on tehty arkistolähteitä, kirjallisuutta ja rakennusta paikan päällä tutkien. Työ kuuluu Hämeenlinnan Ruusu-korttelin kolmen rakennushistoriaselvityksen sarjaan, jossa selvitettiin lisäksi KOP:n talon (Raatihuoneenkatu 10) ja Sibeliuksen syntymäkodin (Hallituskatu 11) rakennushistoriaa. Kaikkia rakennuksia koskeva korttelin asemakaavakehitys on kuvattu yhteisessä osassa. Hämeenlinnan kaupungilta työtä ohjasivat asemakaava-arkkitehti Jari Mettälä sekä arkkitehdit Johanna Närhi ja Tommi Terästö.

Selvityksessä esitellään ensin As Oy Hämeentorin yleinen kuvaus ja suojelutilanne. Rakennuksen merkitystä kaupunkikuvassa tarkastellaan rakennusta edeltäneen rakennuskannan ja asemakaavakehityksen kautta. Sen jälkeen käsitellään asuin- ja liiketalon rakentaminen, sen rakennustavat, arkkitehtuuri ja tilojen alkuperäinen käyttö. Kiinteistön asuntoja ja liiketiloja ei tutkittu. Puolijulkisina tiloina tarkasteltiin porrashuoneita ja dokumentointiin yhteiset ullakko- ja kellaritilat. Rakennuksen muutosvaiheet on kuvattu yleispiirteisesti julkisivujen ja kaupunkikuvan näkökulmasta. Lopuksi pohditaan rakennuksen historiallista merkitystä ja nykytilaa. Viimeisenä esitellään käytetyt lähteet.

Selvityksen lähdeaineistona olivat Hämeenlinnan kaupungin arkiston piirustukset sekä Hämeenlinnan kaupungin kirjaston Lydia-sivusto sekä asumista ja liike-elämää käsitelevät historiikit. Kuva-aineisto on Hämeenlinnan kaupunginmuseon valokuva-arkistosta, Suomen Elinkeinoelämän kuva-arkisto ELKA:sta ja Museoviraston kuvakokoelmien avointa aineistoa. Arkkitehti Jaakko Tähtisen tiedot on koottu aikaisemmista rakennushistoriaselvityksistä, Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien matrikkeleista, Tampereen arkkitehtuuria koskevasta kirjallisuudesta ja Tampereen Vapriikin Siiri-museotietokannasta sekä havainnoista Tampereella Tähtisen arkkitehtuurista. Tähtisen työtä on tutkittu vielä suhteellisen vähän.

Kuva 4. As OY Hämeentori tummennettuna pohjakartalle. Hallituskadulta torille saavuttaessa As Oy Hämeentorin vaalea pääty viestii sisäpihan erilaisesta luonteesta. Naapureina Sibeliuksen syntymäkoti, liikekeskukset ja punatiilinen entinen KOP-pankkirakennus. Pohjakartta HKA.

Kuva 5. As Oy Hämeentori näkyy Hallituskadulta toria rajaavana ja kulman maamerkkinä.

1.3 As Oy Hämeentorin yleinen kuvaus, suojelutilanne ja merkitys kaupunkikuvassa

Asuin- ja liiketalo Hämeenlinnan torin luoteiskulmassa on rakennettu 1951. Rakennus oli kaupungin ensimmäinen korkea kerrostalo ja merkittävä modernin rakentamisen esimerkki torin laidassa. Rakennuksen yhtiö on nykyisin Kiinteistöyhtiö Hämeentori. Selvityksessä on käytetty alkuperäistä nimeä As Oy Hämeentori. Rakennuttaja oli Suomen Maanviljelijäin Kauppa, SMK.

Korkeat rakennusmassat sijaitsevat Hallituskadun ja Sibeliuksenkadun varrella. Sisäpihalla on kaksikerroksinen siipirakennus ja pieni asfaltoitu huoltopiha. Hallituskadulta on käynnit pihalle, porrashuoneeseen ja terveyspalveluiden tiloihin sekä ajoluiska pysäköintikellariin, joka rakennettiin jo alun perin koko tontin laajuiseksi. Rakennuksen katutasossa toimii ravintola, myymälöitä ja terveyspalveluyritys, jolla tiloja myös toisessa kerroksessa. Asuinkerrokset ulottuvat 7. kerroksen korkeuteen. Ullakkokerrokseen asuntoja laajennettiin 2000-luvun alussa. Ylinnä sijaitsevat hissien konehuoneet. Rakennus rajautuu Hallituskadulla 1970 valmistuneeseen ajoluiskaan pysäköintitasanteelle ja lounaissivulla kauppakeskukseen sekä 1980-luvun kaksikerroksiseen tasakattoiseen KOP:n laajennusosaan, joka on myöhemmin yhdistetty liikekeskukseen.

Kuva 6. Kohde ortokuvassa HML.

.

Rakennus kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY) Hämeenlinnan torin ja kirkon alueeseen. Rakennus on suojeltu Hämeenlinnan Kantakaupungin yleiskaavassa 2035. Voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1961. Kiinteistö on osa keskustakortteli 1:n kehittämishanketta, jossa sille ei ole osoitettu täydennysrakentamista.

Rakennus on merkittävä osa toria rajaavaa Ruusu-korttelia, torin raja ja Hallituskadun maamerkkirakennus. Yhdessä punatiilisen KOP:n kanssa rakennus muodostaa epäsuhtaisen parin, joiden arkkitehtuuri toimivat kontrastina toisilleen etenkin näkymissä torilta. Katutasossa ensimmäisen kerroksen liiketilojen linja jatkuu. Rakennusten väli on pääakselin pääte kirkolta, jolta puuttuu arkkitehtoninen pääterakennus tai linjan jatkuminen.

Julkisivu on pääosin symmetrinen ja monumentaalinen jatkaen torin aiempien rakennusten monumentaalisia tavoitteita. Hallituskadun ikkunaton pääty osoittaa, miten oletuksena oli korttelin jatkuminen katusivuilta suljettuna viiden kerroksen korkeudessa harjakattoisin rakennuksin. Asemakaavallisesti rakennus enteili jo Olli Kivisen yleiskaavan tavoitteita ja se suunniteltiin 1950-luvulla näköpiirissä olleen kaupunki-ihanteen mukaisesti.

Kuva 7. Panoraamakuva torista 1911,
1900-luvun alussa torimaisemaa hallitsivat raatihuone, lääninhallitus ja kirkko, kivisten liikepalatsien ajan aloittaa KOP 1915.

Kuva 8. Panoraamakuva 2018, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

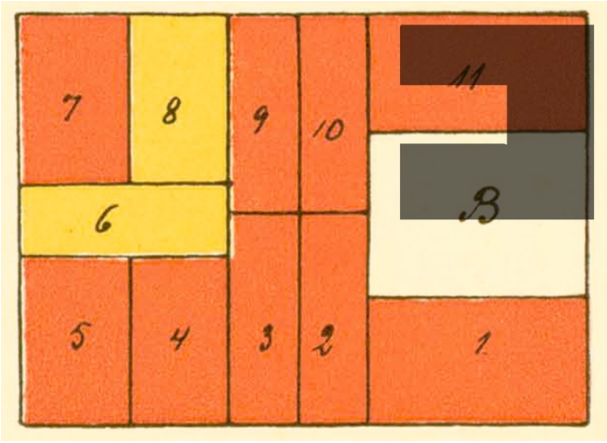
2 Rakennushistoria

2.1 1780-1951 As Oy Hämeentorin edeltäjät - kaupunkikuvan historiaa

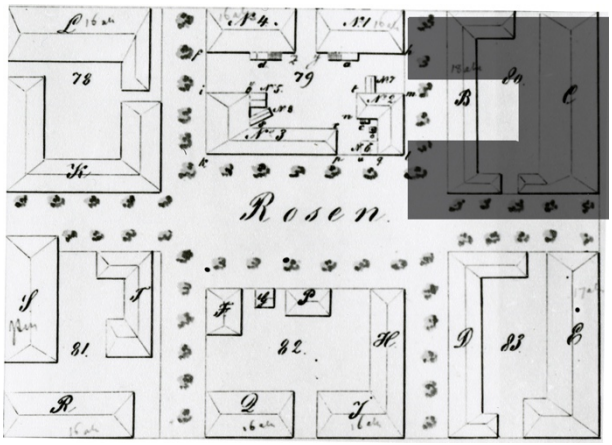
Kuva 9. Ensimmäisiä valokuvia torin länsireunasta on 1891 W. Schmausserin kuva kirkon tornista. Hämeenlinnan kaupunginmuseo. As Oy Hämeentorin tontti värirasterilla.

Toria ympäröivien tonttien merkitys on luonnollisesti keskeinen koko kaupungin asemakaavahistoriassa. Puutalojen empirekaupunki kasvoi moderniksi korkeiden asuin- ja liiketalojen kortteleiksi, joiden keskellä tori on säilynyt julkisena kaupunkilaisten kohtaamispaikkana.

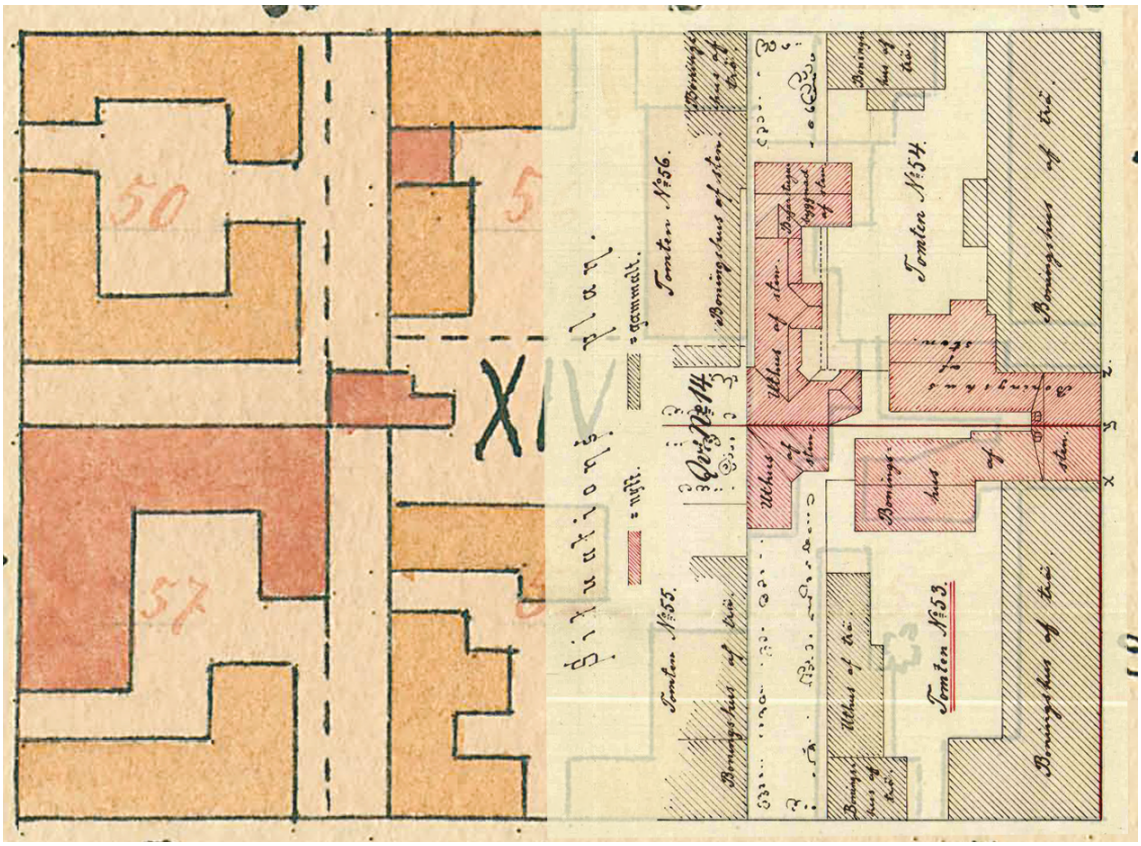
Kuva 10. Raatihuoneen korttelin tonttijako kartasta *Plan av Tavastehus år 1780*. As Oy Hämeentorin paikka merkitty tummalla. Julkaistu K. O. Lindeqvist 1926, Liite 5.

1780 tontin n:o 11. omisti kaupunkikartan mukaan ensin kauppias Ingberg ja sen jälkeen J.F. Bastman. Torin laidan rakennus oli kaksikerroksinen ja siitä vuokrattiin 1828 tiloja raastuvanoikeuden istunnoille. Vieressä sijaitsi raatihuoneelle varattu tontti B.

1831 Bastmanin talo paloi kokonaisuudessaan. Bastman rakennutti yksikerroksisen leveän empiretyylisen toria rajaavan kauppiastalon Engelin kaavan Ruusukortteliin, palovakuutuskirjan tontti 80, rakennus e. Rakennus sijaitsi tontilla aina vuoteen 1951 As Oy Hämeentorin rakentamiseen saakka.

Kuva 11. Toteutuneita rakennuksia kuvaa parhaiten **1861** palovakuutuskirja. HKA/KA.

Kuva 12. As Oy Hämeentorin tontti oli vuonna 1892 n:o 54. Kaupunkikarttaan on eritelty puu- ja kivitalot. Kartan päälle on asemoitu 1890 suunniteltu kahdelle tontille rakennetun Nybergin kauppiaskivitalon ja sen ulkorakennusten lääninarkkitehti A. Caweenin suunnitelmat. Uudet rakennukset on korostettu piirroksessa punaisella. Lydia ja HKA.Nybergin kauppiastalon historiaa on käsitelty tämän selvityksen rinnalla KOP:n rakennushistoriaselvityksessä 2018.

Kuva 13. Torin ympäristön rakennusten mittakaavaerot hahmottuvat ilmakuvasta. Hämeentorin kortteli yksikerroksisena kuvan vasemmassa alalaidassa, suuri U-pohjainen Oiva Kallion suunnittelema Suomalainen Säästöpankki torin etelä- ja KOP:n talo länsilaidassa. Lehtikuva 1930-luvulta.

Kuva 14. 1951 Ennen purkua puinen liiketalo oli edelleen empireajan kivirakentamista jäljittelevässä asussa runsaine koristeineen: räystäslinjan mutulit, ullakkokerroksen koristeltu nauha ja fasadin harkkoja imitoivat pylväät sekä oven sivuilla sileät pylväsaiheet. Julkisivun yläosa saatiin listoituksen avulla näyttämään pilareiden kannattamalta. Rakennuksen kummassakin laidassa torille oli julkisivusta erottuvat samanlaiset liiketilat; keskellä ovi ja sen sivuilla ikkunat. Väliosassa sijaitsi 6 korkeaa 14 jaollista ikkunaa ja sisäänkäynti liiketilaan. Räystään alla nauhassa kolmijaolliset sijaitsivat ullakkoikkunat ja rakennuksen päädyssä Residenssikadulle oli neljä ikkunaa. HKMA.

1900 - luvun vaihteessa matala puutalokorttelikaupunki alkoi väistyä hiljalleen ja kivitaloja rakennettiin tärkeimmille paikoille. Lääninarkkitehti Alfred Caween suunnitteli runsaasti tiili- ja puurakennuksia, kuten Bastmanin talon sisäpihan tiilirakennukset toteuttaen rakennusjärjestyksen tavoitteita paloturvallisuudesta. Kivirakentaminen vähensi kadunvarsipuiden ja palokujien tarvetta ja monet palokujista rakennettiin umpeen.

Kuva 15. 1930-luvulla Liiketiloissa toimivat Kansanruokala, Suomen Maatalousosakepankki ja Suomen maanviljelijäin kauppa. Pirssiasema sijaitsi tontin edessä torin laidalla 1920-30-l Hämeenlinnan kaupunginmuseo.

1897 perustettu tamperelainen Hämeen Maanviljelijäin Kauppa Osake Yhtiö laajeni Hämeenlinnaan 1921 myyden maatalouskoneita, siemeniä ja lannoitteita. Yhtiö laajeni 1925 Suomen Maanviljelijäin kauppaosakeyhtiöksi, joka alkoi vuonna 1932 käyttää lyhennettä SMK. 1933 SMK perusti Hämeenlinnaan myös vehnämyllyn.

Kuva 16. Ote Enok Rytkösen postikortista kirkontornista vuodelta 1931. Lydia.

Kuva 17. Hallituskatu 1904 jälkeen. HKMA.

Hallituskadulla talot sijaitsivat samassa linjassa muodostaen yhtenäisen katujulkisivun, jota korostivat talojen välissä sijainneet koristeelliset portit. Monet empiretaloista uudistettiin 1870-luvulla Alfred Caweenin lääninarkkitehtiaikana nikkarityylisiksi uusrenessanssin henkeen.

Rakennusten linja seuraa säilyneen Sibeliuksen syntymäkodin julkisivua. Torin kulmarakennuksen vieressä Hallituskadun puolella sijainneessa pienemmässä asuin- ja liikerakennuksessa oli nurkkalaudoitus empiretyyliin, mutta muutetut korkeat ikkunat olivat nikkarityyliä. Yhdestä ikkunasta oli avattu käynti kadulle. Piharakennukset olivat osin kaksikerroksia, puhtaaksimuurattua tiiltä.

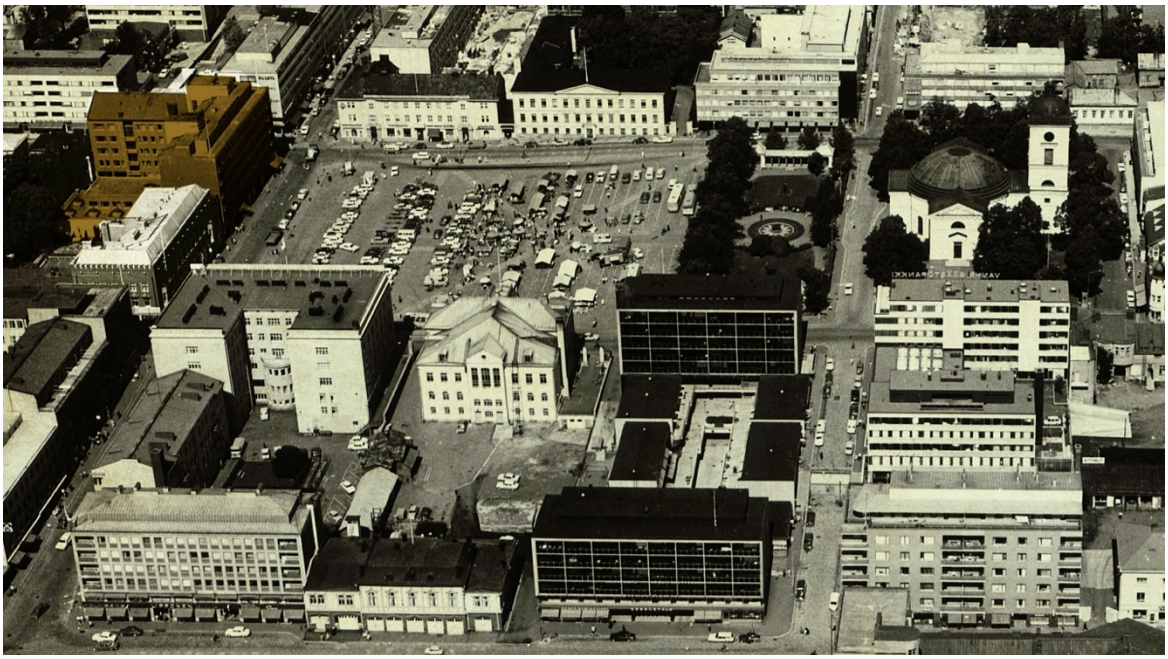
Kuva 18 ja 19. Hallituskatu 9 vuonna 1951. HKMA.

2.2 Modernismin kaupunki, modernin asumisen ja kaupan As Oy Hämeentori

As Oy Hämeentorin suunnittelu käynnistyi 1950 ja suunnittelijaksi valittiin tamperelainen arkkitehti Jaakko Tähtinen. Rakennuttajana oli tontin omistanut Suomen maanviljelijäin kauppa SMK, jolle Tähtinen oli suunnitellut pääkonttorin Tampereelle 1941-1943 pommituksissa tuhoutuneen talon tilalle (Hämeenkatu 7). Tähtinen kuului myös SMK:n johtokuntaan 1946 alkaen ja hänellä oli jo laaja kokemus korkeiden liike-ja asuintalojen suunnittelusta. Muutos kohti kivitalojen kaupunkia oli alkanut Hämeenlinnassa 1900-luvun vaihteessa, kun maaherran residenssin ja raatihuoneen ympäristöön torin länsilaidalle nousivat yksityiset 1912 Yhdyspankin, 1915 Kansallis-Osake-Pankki ja 1929 Suomalainen Säästöpankki.

Kuusikerroksinen Hämeentori valmistui 1951, siitä tuli torin korkein asuintalo. Kuudennen kerroksen yläpuolelle nousi vielä sisäänvedetty ullakkokerros. Uusi rakennus edusti modernia elämän tapaa ja kauppaa, katutasossa ja 2. kerroksessa avasivat ovensa pikamyymälä ja erikoisliikkeet sekä Helsingin Osakepankin konttori. Kellarikerroksessa oli tilaa autoille ja myymälän varastoille.

Syitä puutalokaupungin nopeaan hävittämiseen on nähty monia. Matala puutalokaupunki oli huonokuntoinen. Sota-ajan materiaalipula ja vuokrasääntely jatkuivat pitkään sodan jälkeen vaikeuttaen edelleen yksityisten talonomistajien mahdollisuuksia korjata talojaan sodan jälkeenkin. Vuokratulot eivät riittäneet korjaamiseen. Samaan aikaan kaupunkia kuitenkin vaivasi voimakas asuntopula, johon ratkaisuna nähtiin uutta tekniikkaa hyödyntävä tiivis rakennustapa, betoni ja elementit tekivät tuloaan. Uusi tekniikka toi myös modernin asumisen ja liikkumisen ihanteet. Asunnoilta odotettiin valoa, ilmaa ja puhtautta: kylpyhuone oli yhä useamman ulottuvilla. 1951-1960 Hämeenlinnaan rakennettiin 2500 asuinhuoneistoa. Lisäksi katukuvaan tuli yhä enemmän yksityisautoja 1920-30-luvuilla yleistyneiden pirssien, harvojen yksityisautojen sekä edelleen osin käytössä olleiden hevosten rinnalle.

Kuva 20. 1969 ilmakuvassa näkyy Hämeentorin suhde nopeasti muuttuneeseen kaupunkikuvaan. Torin laidalla As Oy Hämeentori on säilyttänyt jo 1960-luvulla vakiintuneen asemansa toritilan rajaajana. HKMA.

2.3 Arkkitehti Jaakko Tähtinen 1904 – 1970

1927-28	Toimistoarkkitehti Armas Lindgrenin tsto
1929	Arkkitehti TKK
1929-32	Toimistoarkkitehti Jussi Paatelan tsto
1929-33	Rak.huoneopin assistentti, TKK
1931	Pyynikintori 8, Tampere Yrjö Lindegrenin kanssa
1933-	Oma toimisto Rak.opin yliopettaja, Tren teknl. oppilaitos
1934	Puistolinna, Hämeenpuisto 18, Tampere
1938	Turvantalo, Hämeenkatu 25, Tampere
1938	Suomen Yhdyspankintalo, Hämeenkatu 24
1938	Metsäkansan kirkko, Valkeakoski
1940	As Oy Satakunnankatu 63, Tampere
1941	As Oy Akonlinna, Tampere
1941	SMK:n pääkonttori, Hämeenkatu 7, Tampere
1942	Mensan tehdasrakennus, Hämeenlinna
1948	Ilmarinkatu 40, kerrostalot Tampere
1950	Viialan kirkko
1950	As Oy Sepänkatu 4-8, Tampere
1950	As Oy Nyyrikintie 8, Tampere
1950	Pyynikin Panimon tehdasrakennuksia, Tampere
1951	As Oy Hämeentori,Hämeenlinna
1951	Veljeslinnan kerrostalo, Tampere
1954	As Oy Ratinanhovi, Tampere
1954	Asunto Oy Koskentie / Litukankatu 2-12
1954	Ahdinkadun-Omakadun talot Petsamossa
1955	As Oy Viinikanhovi, Tampere
1950l	As Oy Sammonkatu 22-24, Tampere
1958	Tekstiilitalo, Tampere kauppatori
1959	Yhteiskoulun lukion muutokset, Tampere
1960l	Saukonmäen kerrostalot, Tampere
1960l	Amurinportti, Tampere
1964	Kaukajärven aloituskorttelit, Tampere Heikki Aitola, Olavi Suvitie, Taito Uusitalo
1965	Hakametsän jäähalli

Helsingissä opiskellut Tähtinen palasi syntymäkaupunkiinsa Tampereelle, ja suunnitteli 1920-luvun lopulta alkaen asuinkerrostaloja ja liikerakennuksia. Viimeisten vuosikymmenien aikana Tähtinen suunnitteli Suomen ensimmäisen jäähallin Hakametsään Tampereelle. Tähtisen työtä jatkoi poikansa Antti Tähtinen (1935-2017).

Tähtisen tuotanto koostuu pääosin asuin- ja liiketaloista, joissa toistuvat funktionalistinen tyyli, 1. kerroksen kiviverhoilu ja ylempien kerrosten terastirappaus sekä kapeista ikkunoista muodostuvat pystynauhat. Tunnistettava tyyli toistuu 1930-luvun lopulta aina 1950-luvun loppuun. Myös sisäänvedetty ullakkokerros suurella terassilla ja parvekedetaljit toistuvat useissa taloissa. 1938 Suomen Yhdyspankin talo Tampereella on Hämeentorin tapaan kuusikerroksinen pankki- ja asuintalo. Talon yhteydessä rakennettiin samaan kortteliin Kauppakadulle viisikerroksinen asuintalo. Myös Tekstiilitalo Tampereella 1958 sekä pankkitalot Lahteen 1943 ja Mikkeliin1958 vertautuvat As Oy Hämeentorin rakennukseen.

Tähtisen mallipiirroksin rakennettiin myös pienempiä Pohjoismaisen Yhdyspankin asuin- ja liiketaloja eri puolille Suomea mm. Kankaanpäähän, Harjavaltaan, Jämsään, Kiuruvedelle, Suonenjoelle ja Sysmään. Asuin- ja liiketalojen lisäksi Tähtinen suunnitteli useita tehdasrakennuksia- ja niiden laajennuksia sekä niiden yhteyteen asuinrakennuksia. Uransa loppuvaiheessa Tähtisen suunnitelmat seurasivat ajanhenkeä ja asuintaloissa hän siirtyi mataliin lamellitaloihin nauhaikkunoin.

TÄHTINEN, *Jaakko*, dipl. arkk., Tampere. * Tampere 8. 1. 04. Vanh.: rak.mest. Antti Alfred T. ja Emma Charlotta Seikkala. Puol. v:sta 32 Sirkka Elisabeth Reilin. Lapset: Liisa * 33, Antti Jaakko * 35, Juha Jaakko * 42. — Ylioppt. Tamp. realilys. 23. Dipl. arkk. Suom. Tekn. korkeak. 29. Opintom. Skandinavian ja Keski-Euroopan maihin sekä Ranskaan. — Prof. Armas Lindgrenin ark.tston tstoarkk. 27—28, prof. Jussi Paatelan arkk.tstossa 29—32, Tamp. tekn. oppilait. rak.opin yliopett. v:sta 33 lähtien. — Tekn. korkeak. huonerak.opin assist. 29—33, oma arkk.tsto Tampereella v:sta 33. — Tamp. kaup. yl. töiden lautak. jäsen v:sta 37, Tamp. Teatterin johtok. jäsen v:sta 37, Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy:n johtok. jäsen v:sta 46, Tamp. Säästöpankin isänn. jäsen v:sta 39, Vakuutusyhtiö Varman hall.neuv. jäsen v:sta 41, Tamp. tekn. seuran johtok. jäsen 40—42. — Suunn. luk. asunto-, liike- ja tehdasrakennuksia eri puolille maata m.m.: Pohjoismaiden Yhdyspankin Tamp. toimitalo, Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy:n toimitalo Tampereella, Kesko Oy:n toimitalo Tampereella, Sääksmäen Metsäkansan kirkko, Varkauden Keskushotelli, Vakuutusyhtiö Turvan toimitalo Tampereella, Viialan Nahkatehtaat Viialassa, elokuvateatteri »Isosukylässä y.m. — SAFA:n, Tamp. tekn. seuran y.m. jäsen. Osallistunut talvisotaan ja sotaan 41—44. Kunnunut sk:aan. — Erikoisharr.: metsästys.

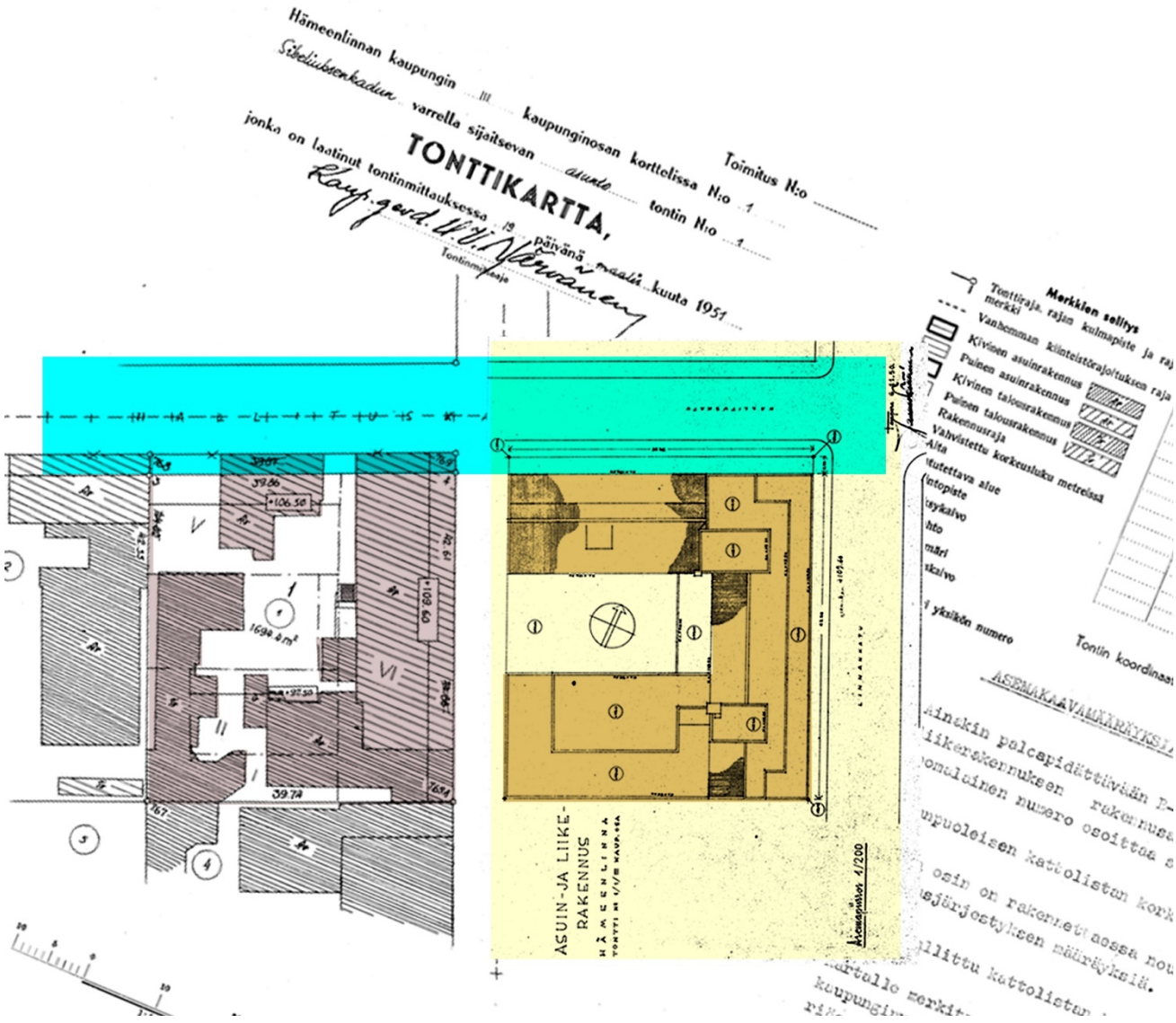

Kuvat 21. ja 22. As Oy Hämeentorin edeltäjiä Tähtisen tuotannossa ovat 1943 SMK talo Tampereella (Hämeenkatu 7) sekä 1943 Hollolan, eli myöhemmin Salpausselän Säästöpankki Lahdessa. Lehtikuva, Uusi-Lahti 16.10.2015 Tähtinen, DI ja ARK matrikkeli 1948.

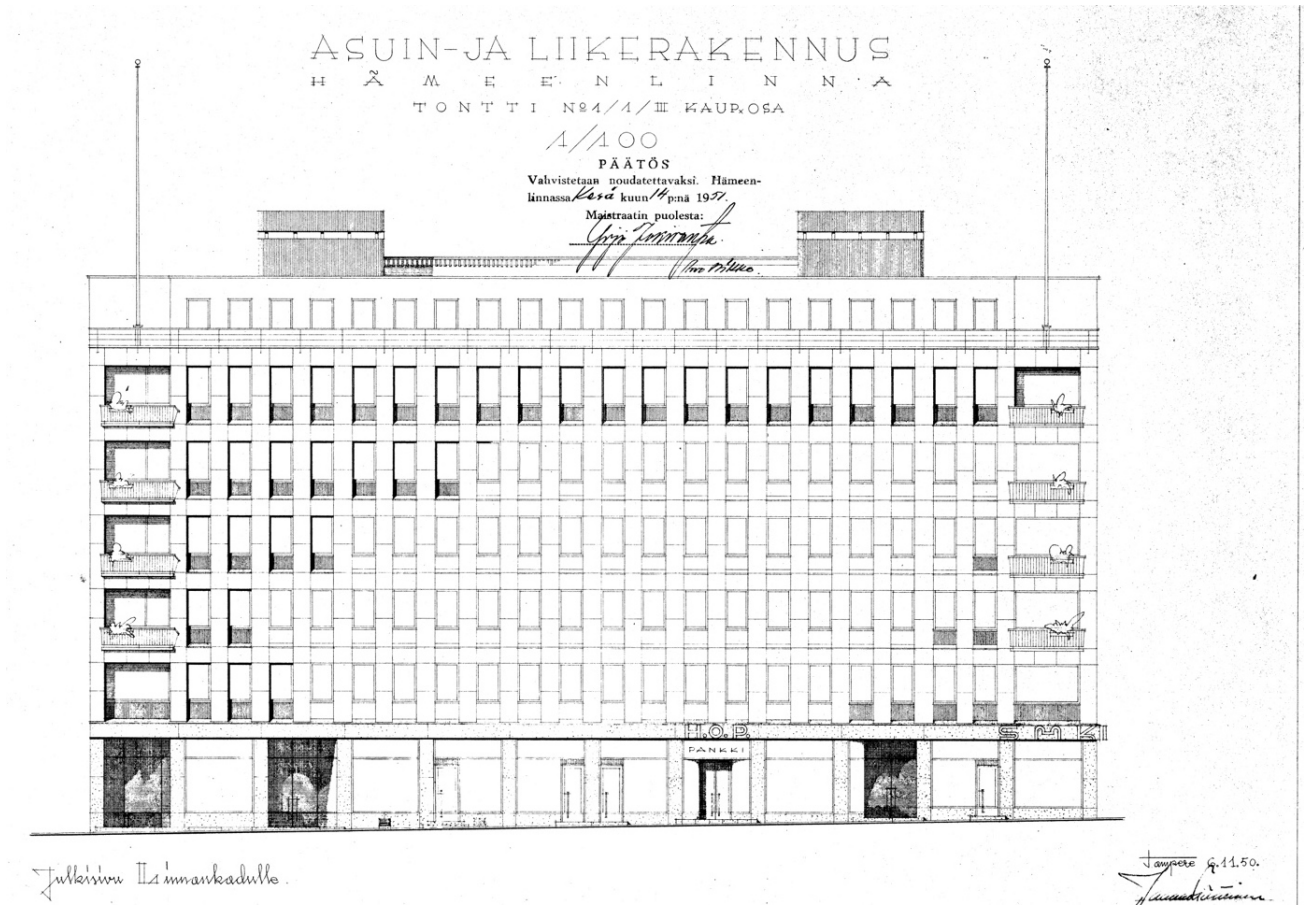
2.4 1951 As Oy Hämeentori – suunnittelu- ja rakennusvaiheet

As Oy Hämeentorin suunnitelmakuviin kuuluvat asemapiirros marraskuulta 1950 ja tonttikartta maaliskuulta 1951. Tonttikartasta näkyy monimuotoinen kortteli, jossa kadunvarren puutalot kehystivät korttelia katulinjassa ja sisäpihoilla sijaitsi useita tiili- ja puurakennuksia. Asemapiirros näyttää, miten uusi moderni rakennus täytti koko tontin ja vanha sai väistyä. Sisäpihalle nousi kaksikerroksinen tasakattoinen siipiosa kattoikkunoin.

As Oy Hämeentori suunniteltiin erillissopimuksin juuri ennen vuoden 1952 asemakaavamuutosten käynnistymistä. Kaavoitusta muokkasi nyt kunnallistekniikan määrä: viemäröinti, vesijohdot, kaapelit olivat osa suunnittelua kuten rakennuksen korkeuden rajoittaminen tarkoilla kattolistakorkeuksilla. Uusi asemakaavaajattelu oli jo vireillä ja kaupunginhallitus salli rakennukseen kuusikerrosta viiden sijaan Hallituskadun leventämisen perusteella. As Oy Hämeentorin kohdalla katua levennettiin kolme metriä sijoittamalla uusi rakennus sisään aikaisemmasta katulinjasta. Alkuperäinen empirekaupungin katulinja on edelleen nähtävissä Sibeliuksen syntymäkodin kohdalla.

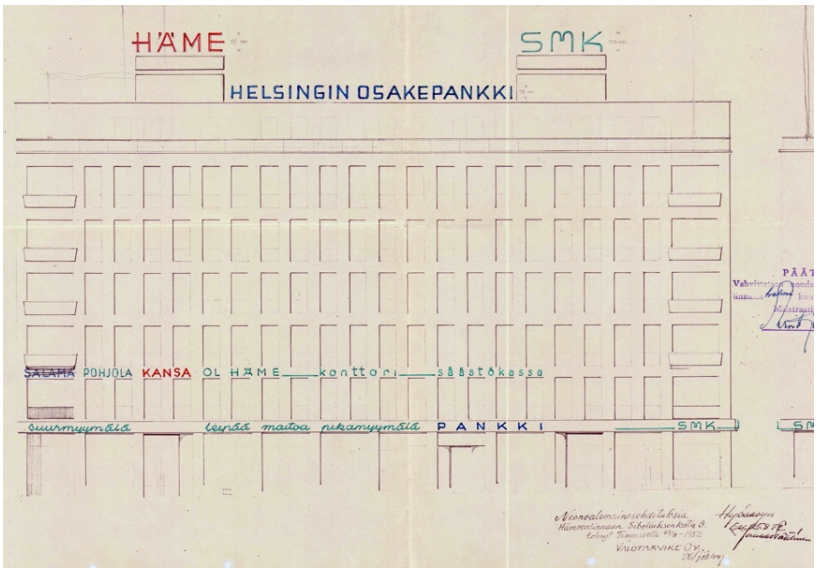

Kuva 23. Suunnitelmiin liittyvä tonttikartta 19.3.1951 kaupungin geodeetti U.V. Närvänen ja suunnitelmakuvien asemapiirustus Jaakko Tähtinen 6.11.1950. Uusi katulinja korostettu turkoosilla, vanhat puretut rakennukset tonttikartasta punertavalla ja uusi Hämeentorin kiinteistö kellertävällä. Piirustukset HKA.

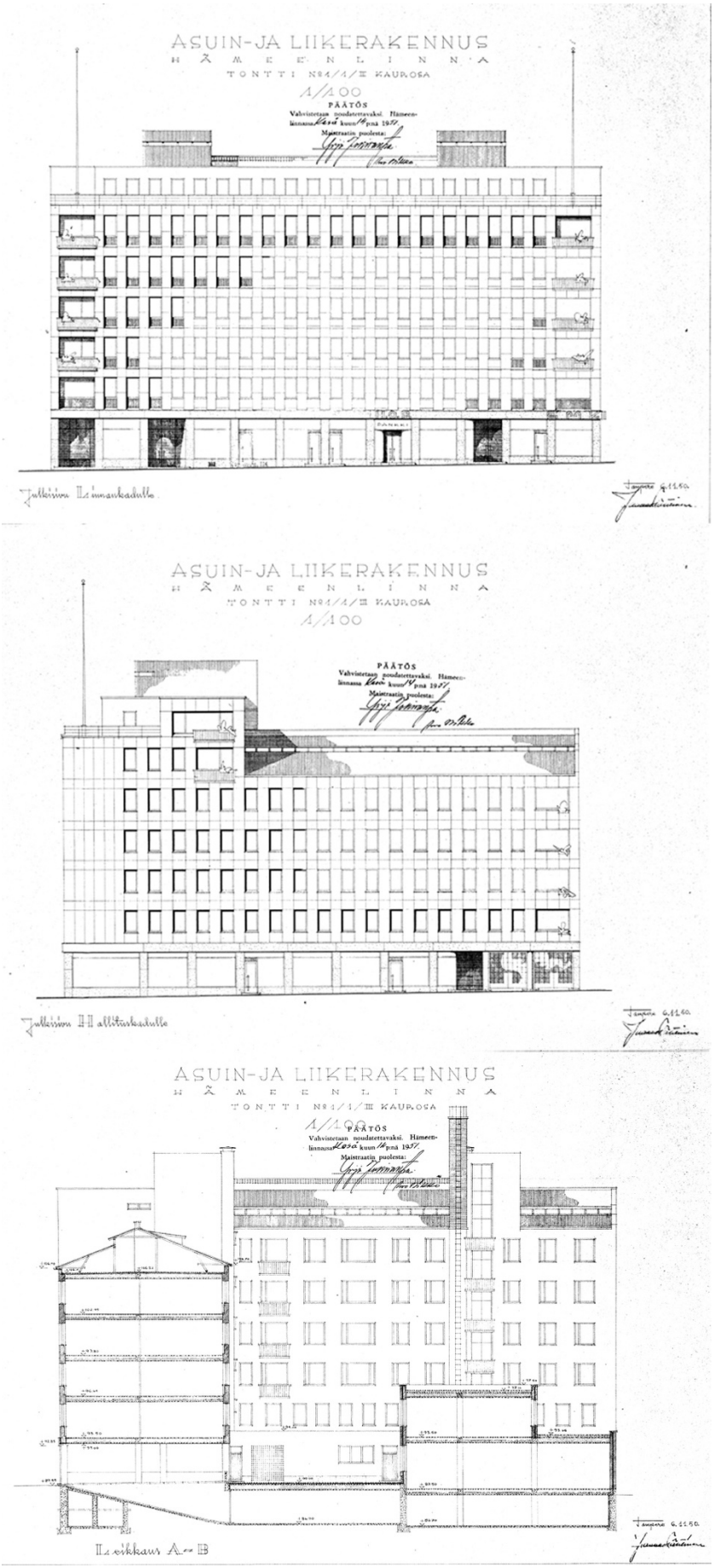
Kuva 24. As Oy Hämeentorin pääjulkisivu torille. 6.11. 1950 Jaakko Tähtinen. HKA.

As Oy Hämeentorin pääjulkisivu nykyiselle Sibeliuksenkadulle muistuttaa erityisesti Lahteen jo 1943 suunniteltua Hollolan Säästöpankin rakennusta, joka sijoittuu samaan tapaan torin laidalle. Pääjulkisivu on rakennuksen korkein osa, jossa katutason liikekerros erottuu suurin ikkunoin. Liiketilat jatkuivat toisessa kerroksessa, mikä ei kuitenkaan näy julkisivussa. Kerrokset 3-5 ovat asuinkerroksia ja 6. ullakkokerroksessa sijaitsi varastoja, kuivaustilaa sekä toimistohuoneita.

Tiukka symmetria syntyy ikkunoista, jotka on sijoitettu rivistöiksi. Parvekkeet on koottu pystyriviksi kulmiin ja niitä rakennettiin vain suurimpiin asuntoihin. Hissien konehuoneet näkyvät ylinnä merkiten porrashuoneiden sijainnin. Katutaso seuraa toimintoja, kun taas asuinkerrosten julkisivu on tiukan symmetrinen. Asuinkerrosten terastirappaus kokoaa asuinkerrokset yhtenäiseksi pinnaksi, katutason julkisivuissa alkuperäisessä asussa punagraniitti ja suuret näyteikkunat toivat modernin ilmeen, joka hyödynsi tekniikan kehittymistä.

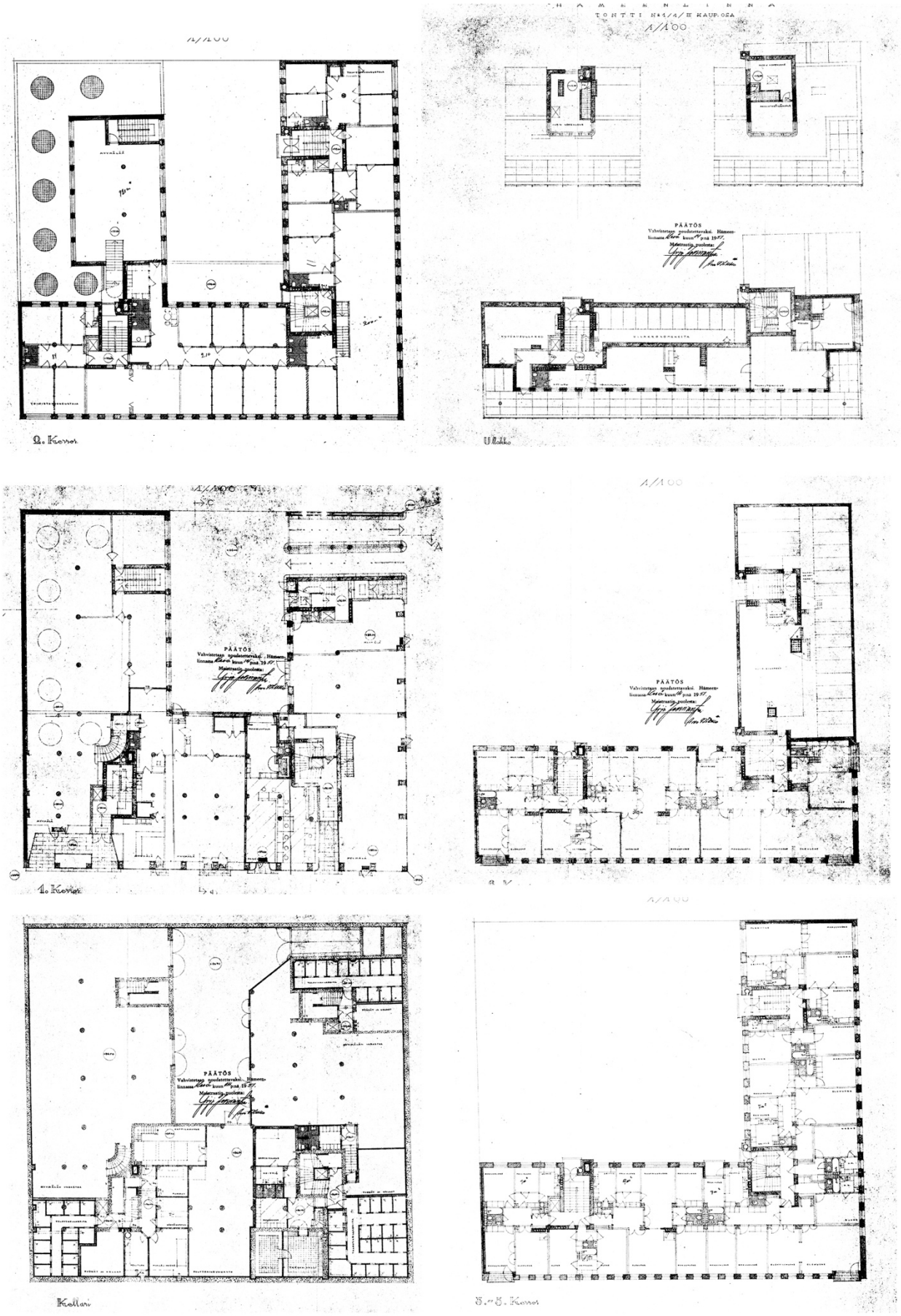
Kuva 25. 1952 Valotarvike OY:n ehdotukset valomainoksista. Piirustukset HKA.

Julkisivu Hallituskadulle noudattaa samaa jaottelua, mutta on kerroksen matalampi, siinä ullakkovarastot ja kuivaustilat sijaitsevat 6. kerroksessa. Ajoluiska koko tontin kokoiseen kellarikerrokseen on säilynyt.

Leikkauksessa näkyy tavanomainen 1950-luvun piirteitä toistava pihasivu, ajoluiska kellariin sekä moderni tasakattoinen liikesiipi. Ullakoille sijoitettiin asuntokohtaiset komerot ja pyykinkuivaustilaa, torin puolelle toimistohuoneita.

Kuva 26. Hämeentorin alkuperäiset julkisivut ja leikkaus 6.11. 1950 Jaakko Tähtinen. HKA.

Kuva 27. Hämeentorin alkuperäiset pohjapiirustukset. Piirustukset HKA.

Kuva 28. As Oy Hämeentorin alkuperäinen pohjapiirustus 1.krs HKA.
Tilatyypit korostettu värein.
Alkuperäinen ovi rappuun. A-rappu.

Katutason liiketilat perustuivat betonirakentamiseen: pilarit ja betonivälipohjat mahdollistivat avoimet yhtenäiset tilat ja suuret näyteikkunat. Katutasossa sijaitsi kaksi liiketilaa useine osastoineen sekä kompakti pankkitila. Käynti porrashuoneisiin oli kivetty ja ulko-ovet sisäänvedetty.

Asuinkerroksissa 3-5 sijaitsi 3 yksiötä, 3 kaksiota, 3 kolmiota sekä yksi suurempi neljän huoneen asunto. Suuremmissa asunnoissa oli osassa takka, osassa parveke, erillinen ruokailuhuone sekä pieni palvelijan huone. Ajan moderniin henkeen kuuluivat hissit, tuuletusparvekkeet porrastasanteilta sekä niihin liittyvät roskakuilut. Kaikissa asunnoissa oli moderni kylpyhuone, suuremmissa lisäksi erillinen wc-tila. Asuntojen ullakkokomerot ja kuivaustilat oli sijoitettu ylimpiin 6. ja 7. kerroksiin. Myös 6. Asuinkerros noudatti samaa asuntopohjaa hieman muunneltuna torin puolella. Hallituskadun puolella 6. kerros on ullakkokerros.

Asuntojen muutoksia ei selvitetty.

Kuva 29. As Oy Hämeentorin alkuperäiset pohjapiirustukset 3-5. krs. Piirustukset HKA.
Piirrokseen korostettu violetilla 4h + k, sinisellä 3h + k, turkoosilla 2h +k, vaaleanruskealla 1 h + k.

Kuva 30. Alla postikortti torilta 1950-luvulta. Lydia.

2.5 Käytön muutosvaiheet

As Oy Hämeentori on toiminut koko historiansa ajan asuin- ja liiketalona. Ensimmäinen ja toinen kerros ovat toimineet liiketiloina ja ylemmät kerrokset asuntoina. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet liiketiloissa, joissa näkyvät vaiheet pienemmistä myymäläosastoista laajaan avoimeen pankkikonttoriin sekä paluu takaisin erikoisliikkeisiin. 2000-luvun alussa toteutettiin laaja linjastosaneeraus, jonka yhteydessä ullakkojen toimisto-ja komerotiloista rakennettiin kattoasuntoja. Nykyisin terveyspalvelut hallitsevat Sibeliuksenkadun liiketiloja.

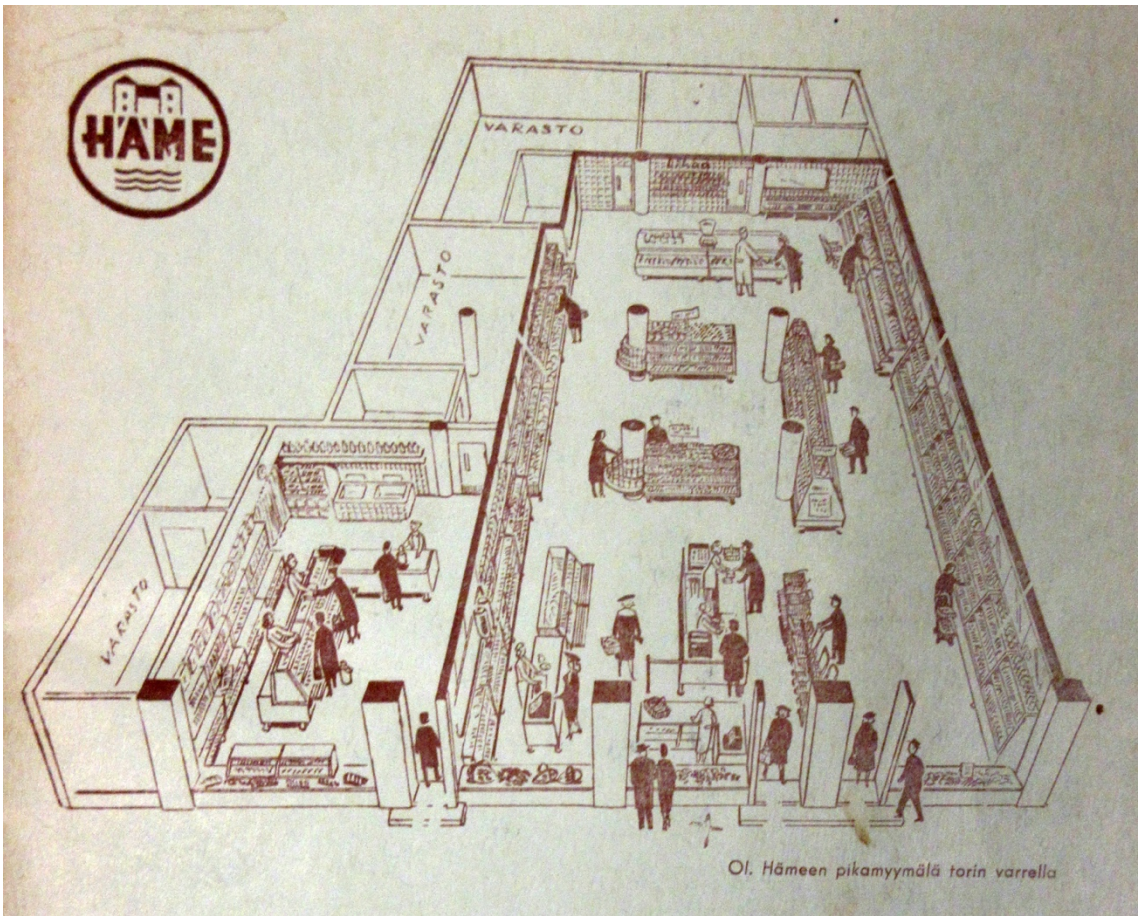

Kuva 31. As Oy Hämeentori 1960-luvun alussa. Nordean/ ELKA.

Uudessa talossa avattiin marraskuussa 1952 kaupungin ensimmäinen pikamyymälä, jossa tavarat sai kerätä koriin ja maksaa kassalle vanhan tiskipalvelun sijasta. Suurmyymälässä oli pikamyymälän lisäksi myös kemikalio-osasto, kangas- ja asustemyymälä, pukumyymälä, jalkinemyymälä sekä rauta- ja taloustavaraosastot. Liiketiloissa toimivat 1950-luvulla Helsingin Osakepankin konttori sekä vakuutusyhtiöt Tarmo, Pohjola ja Salama.

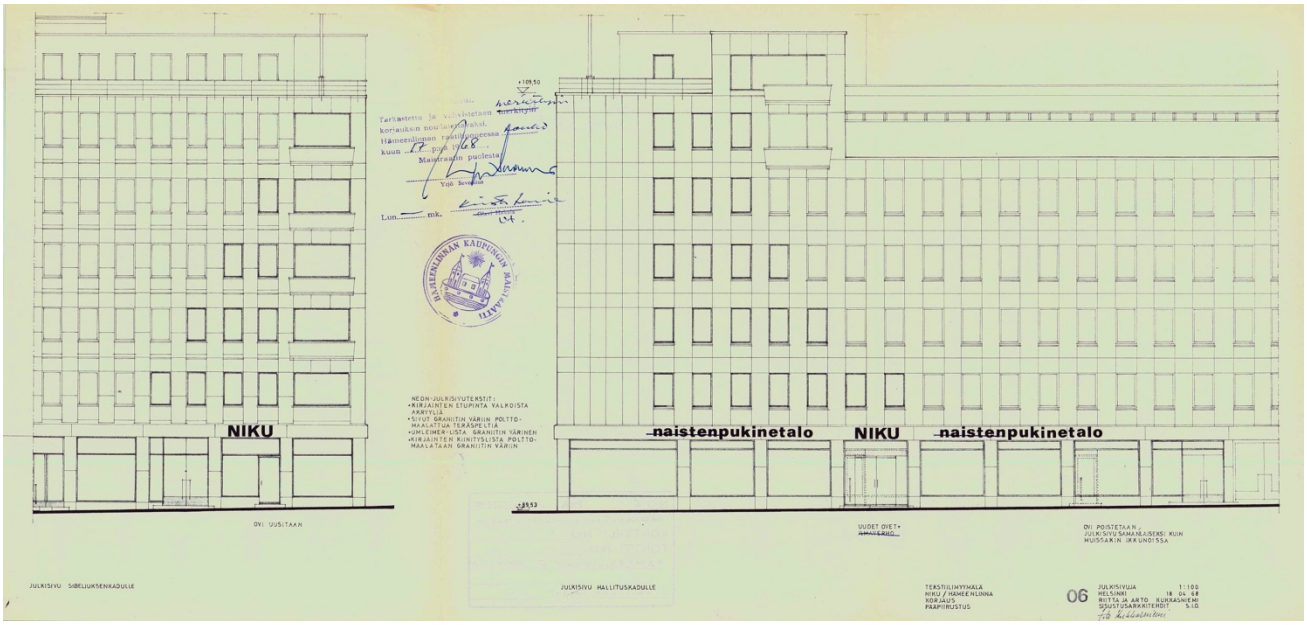

Kuva 32. Osuusliike Hämeen joulun avaus 1958. HKMA.

Kuva 33. Osuusliike Hämeen historiikin 1927-1952 kansikuva. Hämeenlinnan kirjaston kotiseutukokoelma.

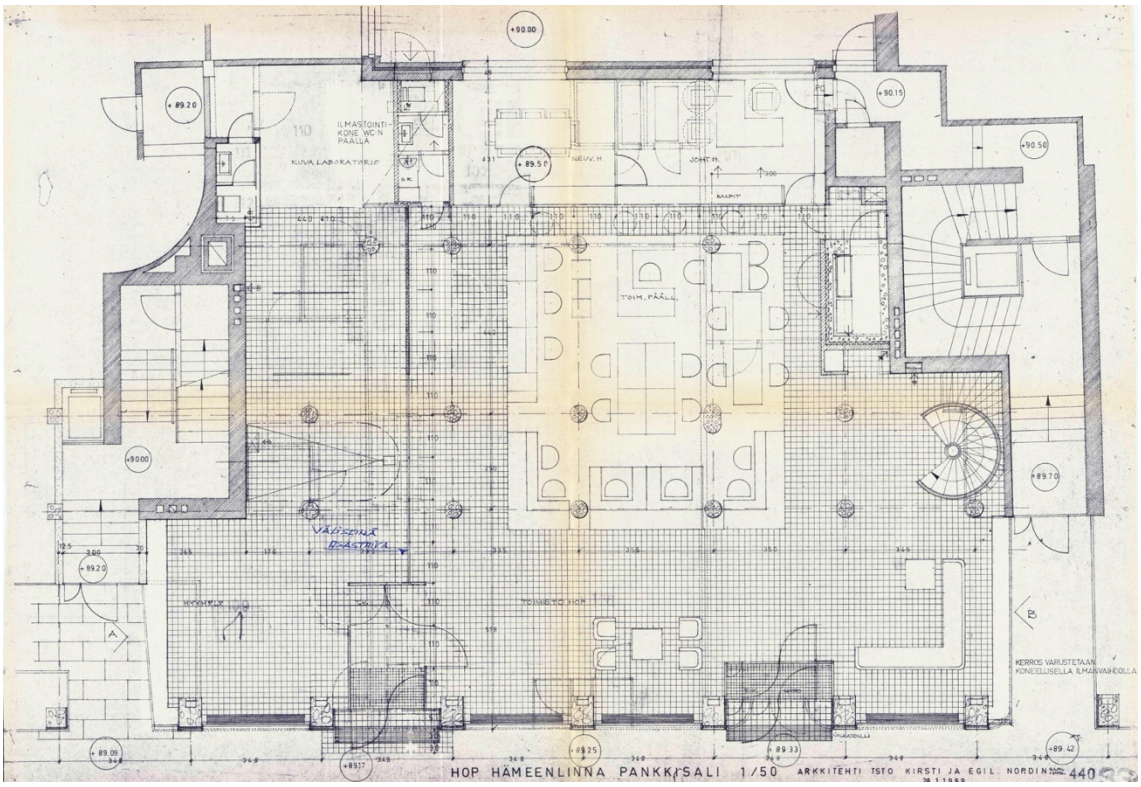
1968 Naistenpukinetalon NIKU:n tilat avattiin Hallituskadun kaksikerroksiseen liiketilaan, joka sai uudet ovet ja neonvalomainokset. Muutokset suunnittelivat sisustusarkkitehdit Riitta ja Arto Kukkasniemi Helsingistä.

Kuva 34. Muutospiirros 1968 HKA

Kuva 35. Pukinetalo Niku 1978. HKMA.

Kuva 36. HOP pohjapiirros 1969. HKA.

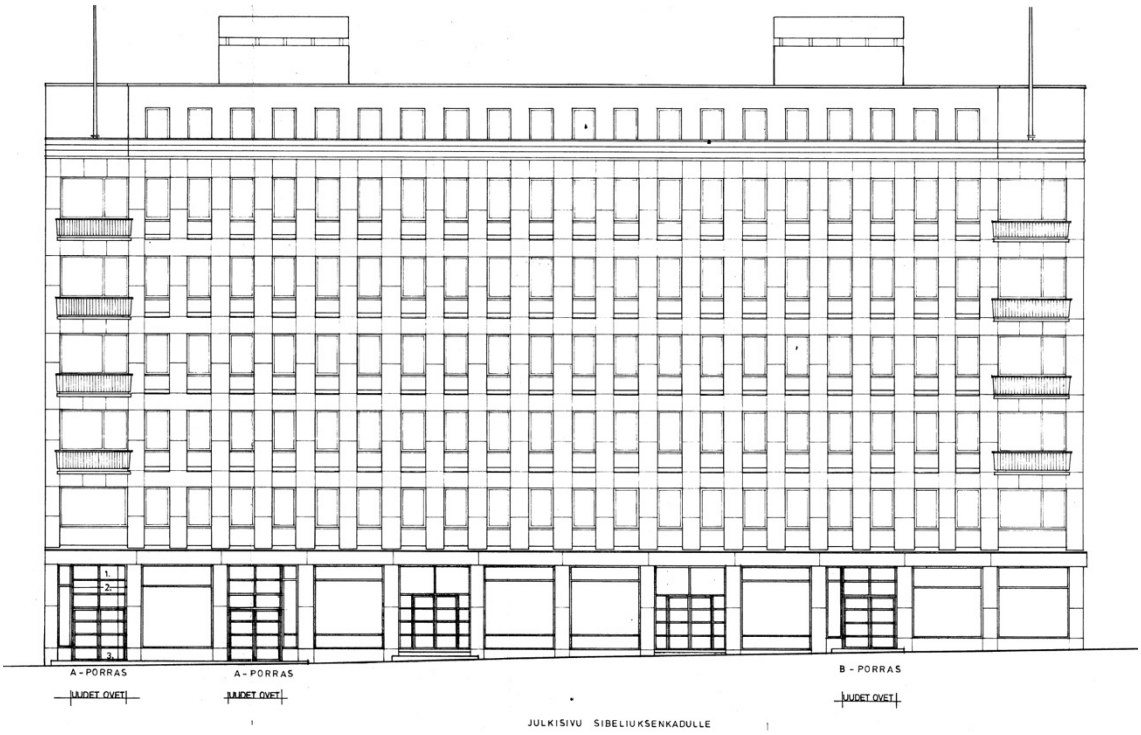
1969 Sibeliuksenkadun puoleiset liiketilat yhdistettiin Helsingin Osakepankista muodostuneen liittopankin HOP:n tilaksi arkkitehti Kirsti ja Egil Nordinin suunnitelmin. Pilaripalkkijärjestelmä mahdollisti laajan avokonttorin. Sisäänkäynteihin lisättiin tuulikaapit.

Kuva 37. Muutospiirros 1969 HOP, HKA, Sibeliuksenkatu 1978. Kuvan oikeassa laidassa uudet ovet. HKMA.

1978 Sibeliuksenkadun liiketiloissa toimivat väliosassa Huoneistomarkkinointi Oy, E-kaluste ja Foto-Sortila.

1980 Katutason muutokset, uudet ulko-ovet. Kanta-Hämeen rakennus Oy.

Kuva 38. Ovimuutos 1980, Kanta-Hämeen rakennus Oy. HKA.

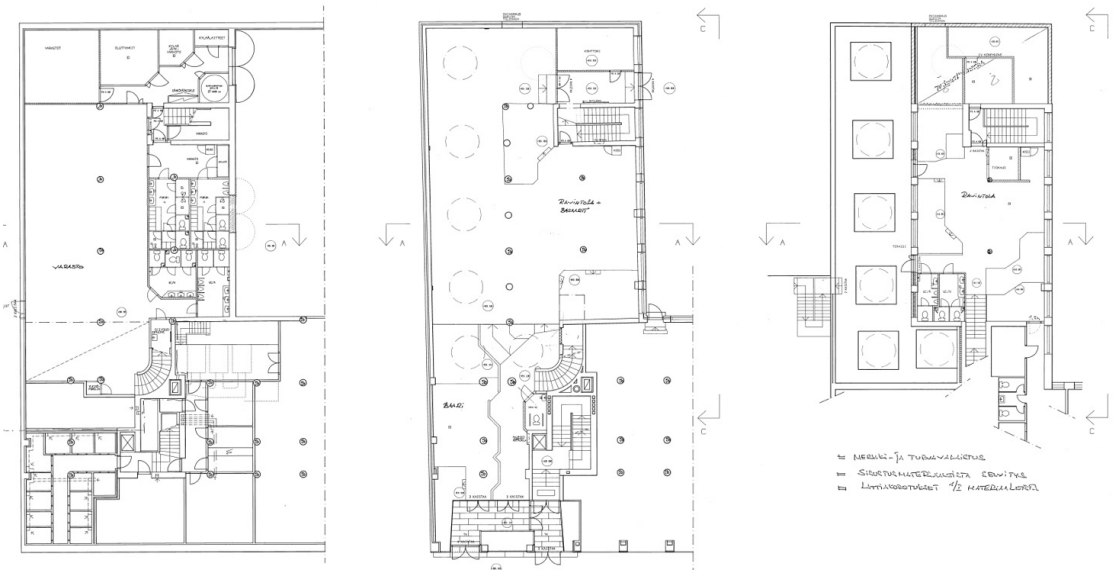
1987 NIKU-pukinetalo, Hallituskatu. Muutostyö. Ark-taso Plaani Ky. Heikki Aitola. I krs.

1987 Hämeentorin kauppahuone. Muutostyö, asemapiirustus 1:50 ja 1.krs. Arkkitehtuuritoimisto Veikko Kirjavainen. Pankkitila jaetaan neljäksi eri liiketilaksi vaatekaupalle ja kukkakaupalle, joille sisäänkäynnit Sibeliuksenkadulta.

1990 Muutoksia siipiosassa As Oy Hämeentori/ Riikkantalot Oy. Design Puusulevi. Asemapiirros 1:500.

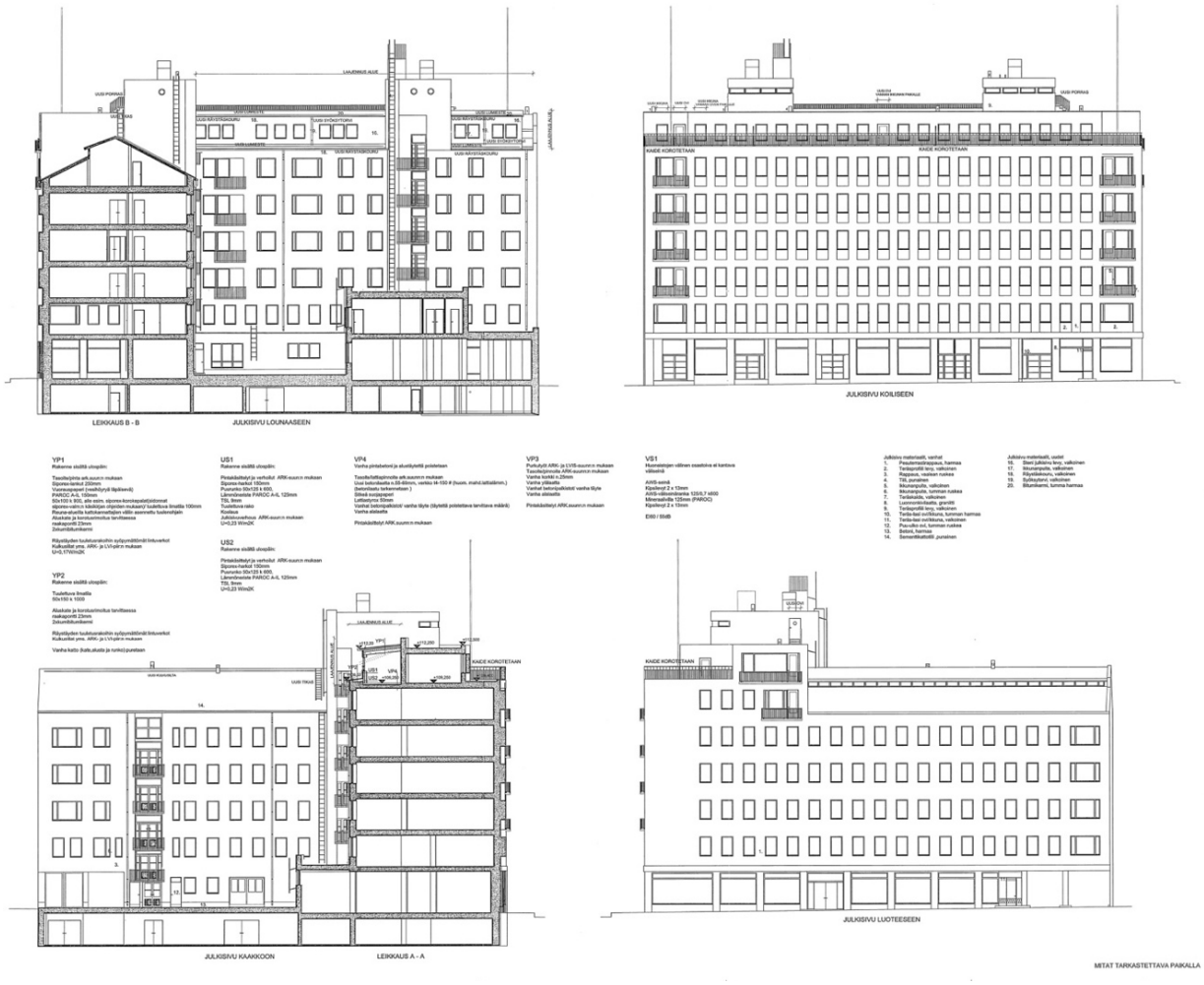
1990 Muutoksia siipiosassa As Oy Hämeentori/ Riikkantalot. Design Puusulevi. Pohjapiirrokset: Kellari, katutaso ja 1.krs. 1:100, Siipiosan julkisivu pihalle, IV-konehuone

1990 Muutos. As Oy Hämeentori/ Riikkantalot. Design Puusulevi. Julkisivu Sibeliuksenkadulle 1:100.

Kuva 39. Muutos. As Oy Hämeentori/ Riikkantalot. Design Puusulevi. HKA.

2002 Laajennus- ja linjastosaneerausvaiheen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Rantanen & Co Oy Hämeenlinnasta. Piirrokset HKA. Pihasiipi muuttui merkittävästi.

Kuva 40. Muutos. Laajennus- ja linjastosaneerausvaiheen piirrokset Arkkitehtitoimisto Rantanen & Co Oy, Piirrokset HKA.

2006 STT Hämeenlinna lääkäriasema. Suomen Terveystalo OY. Muutokset 2 krs. Arkkitehtitoimisto Rantanen & Co Oy.

2014 STT Hämeenlinna lääkäriasema. Suomen Terveystalo OY. Muutokset korttelin sisäosassa. Arkkitehtitoimisto Rantanen & Co Oy.

Kuva 41. Ullakko Hallituskadun osassa.

Kuva 42. Näkymä 7. kerroksen katolta etelään.

3 Säilyneisyys ja alkuperäisyys, nykytila

Rakennus on säilyttänyt alkuperäisen korkeutensa, massoittelun, julkisivun päämateriaalit ja sommittelun. Katujulkisivut ovat rakennuksen arvokkain kaupunkikuvallinen osa. Ne suunniteltiin edustaviksi, kun taas sisäpihan luonne on 1950-luvun asuinrakentamiselle tavanomaisempi. Tunnusomaista ajan pankki- ja asuinrakennuksille sekä Tähtisen tuotannolle on ikkunoiden pysty- ja vaakariviverkosto, hyvin säilynyt terasti- eli mineraalirappaus, sisäänvedetty ullakkokerros ja sen yhteydessä oleva parveketasanne sekä parveke- ja ovidetaljit.

3.1 Katujulkisivut

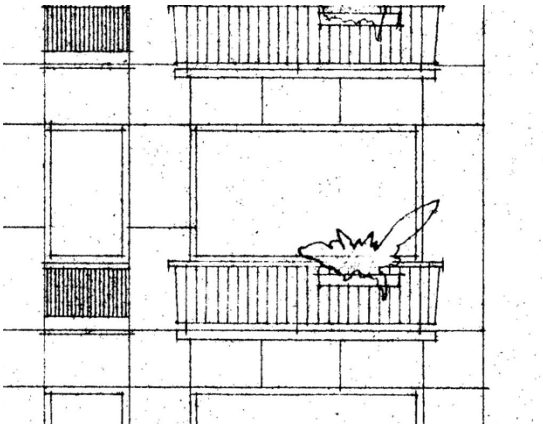
Pääjulkisivu on asuinkerrosten osalta lähes alkuperäinen, sen ikkunat on korjattu alkuperää kunnioittaen. Huolimatta siitä, että katutasoon on tehty runsaasti muutoksia, alkuperäinen ilme on pääosin säilynyt. Katutason ikkunoita kehystävä punagraniittilaatta, ikkunalinjat ja mainosten asettelu noudattavat alkuperäistä suunnitelmaa.

Kuva 43. Näkymä Hallituskadulta.

Kuva 44. Parvekkeen sirot kaiteet.

Kuva 45. Ote alkuperäisestä julkisivupiirroksesta 1950, HKA.

Kuva 46. Hallituskadun julkisivu.

Hallituskadun julkisivu on vähemmän detaljoitu. Yläkerrosten suurten asuntojen parvekkeet toimivat kadunpäätteenä Sibeliuksenkadulle pohjoisesta. Rakennuksen pääty suunniteltiin 5-kerroksisen kaupunkimaiseman näkökulmasta. 1970 tavaratalon ajoluiska pysäköintitasanteelle rakennettiin kiinni As Oy Hämeentoriin.

Kuva 47. Hallituskadun julkisivu.

TERASTI- ELI MINERAALIRAPPAUS
(Terrazzo)

1910-luvulla yleistyi terastimineraalirappaus, joka jäljittelee luonnonkivipintaa. Terasti on sementtipitoista pintalaastia, jolle väriä ja välkettä antavat kivimurska, värillinen lasi, tiilenmurut, kiille, kivihiili ja muut mineraalirouheet. Sementtinä käytetään valkosementtiä. Pesuterastissa värillinen kiviaines sekoitetaan laastiin ja pestään esiin. Pintaa ei maalata.

Terastipinnat ovat osoittautuneet erittäin kestäviksi. Niitä käytettiin 1950-luvulla kerrostalojen ovenpielissä ja katukerroksissa, sekä kokonaisina julkisivupintoina kuten As Oy Hämeentorin talossa.

Kuvat 48, 49 ja 50. As Oy Hämeentorin sisäpihan julkisivussa tuuletus- ja asuntoparvekkeita. Harmaassa osassa katolla hissin konehuone ja Sibeliuksenkadun puolen osaan on tehty pihan puolella pihatasossa useita ovi- ja ikkunamuutoksia sekä tuotu IV-rakenteita.

3.2 Sisäpiha

Sisäpihan rapatut vaaleat julkisivut ovat tavanomaisempaa 1950-luvun arkkitehtuuria. Myös ne ovat säilyneet lähes muutoksitta. Ikkunat on korjattu 1995 ja ullakkokerrokseen asunnot valmistuivat 2004, jotka erottuvat julkisivusta. Tiilikatteinen harjakatto Hallituskadun puolen osassa on alkuperäinen. Sirot metallikaiteet parvekkeissa ovat alkuperäiset ja edustavat.

Eniten muutoksia on tehty matalassa siipiosassa, joka on 1950-luvun alun harvinaisia tasakattoisia kattoikkunoin varustettuja tiloja. Osa on nykyisin kiinni 1980-luvun KOP:n laajennusosassa. Nykyinen ravintolakäyttö ei hyödynnä tilan alkuperäistä luonnetta pihalle aukeavana liiketilana.

Kuva 51. As Oy Hämeentorin matala tasakattoinen siipiosaan on rakennettu kiinni KP:n 1980-luvun laajennus. Kattoikkunat vaihdettu 2000-luvulla ja peitetty sisäpuolelta.

3.3 Katutaso

Katutasossa on tehty ovi- ja ikkunamuutoksia eri vuosikymmenillä, mutta ikkunoiden ylälinja on säilynyt. Liiketiloissa toimii ravintola, pienmyymälöitä ja terveyspalvelut: Alebaari, Torioptiikka, Marimekko, Vaatekammari ja Terveystalo. Toisessa kerroksessa on Terveystalon tiloja, jonne on säilynyt portaat suoraan liiketilasta. Toisessa kerroksessa toimii lisäksi Asianajotoimisto Eskelinen Oy. Yrityksillä on varastotiloja kellarikerroksessa. Liiketiloja ei inventoitu sisältä.

Kuva 52. Katutaso Sibeliuksen kadulle.

Alkuperäiset käynnit porrashuoneisiin ovat säilyneet 1960-luvun lopulla ja 1980-luvulla lisättyjen ulko-ovien takana. Hiotuin punagraniittilaatoin verhoillut seinät ja alkuperäiset ulko-ovet porrashuoneeseen ovat säilyneet. Nykyään ravintolatilaan johtava sisäänkäynti on erotettu rappukäytävästä 1987. Sibeliuksenkadun katutaso on laskeva. Hiottu graniittipinta nousee suoraan katupinnasta eikä erillistä sokkelia näy.

Kuva 53. B-portaan ovien pielissä ovat säilyneet profiloidut kupariverhoilut ja neliömäiset kaiteet HOP:n ajalta.
Kuva 54. Marimekon tiloissa on säilynyt kassakaappi ja alkuperäiset pylväät.

Hallituskadun puolella C-rappu on suljettu metalliportein ja ajoluiska nosto-ovella. Alkuperäiset rakenteet ovat säilyneet. Myös ikkunamuutoksissa on säilytetty kulman kaareva muoto.

Kuvat 55. Ote julkisivupiirroksesta 1950 ja katusivu Hallituskadulle, C-porras.

3.4 Ovet ja porrashuoneet

Rakennuksessa on kolme rappukäytävää, kaksi Sibeliuksenkadun puolella ja kolmas Hallituskadulla. Porrashuoneet ovat puolijulkista tilaa, jossa on arvokkaita alkuperäisten kunnioittaen korjattuja ja ylläpidettyjä 1950-luvun yksityiskohtia.

Alkuperäisiä ovia ja ikkunoita on säilynyt asuinkerroksissa, ylimmissä kerroksissa muutoksia on tehty paloturvallisuusmääräysten ja ilmanvaihtolaitteistojen mukaan.

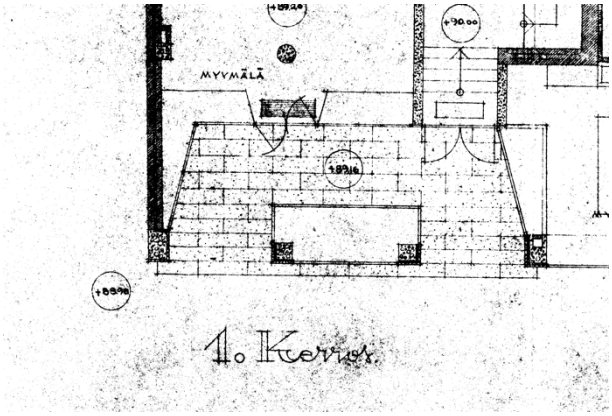
Alkuperäiset ulko-ovet sijaitsevat julkisivuun lisättyjen ulko-ovien takana. Porraskäytäviin avautuvat ovet ovat säilyneet lähes alkuperäisinä, potkupellit on uusittu. Ovia ympäröivät ikkunat, oven vedin ja aaltomuotoinen koriste ovat alkuperäisiä.

Kuvat 56, 57. B-portaan 1980-luvun ulko-ovet.

Kuva 58. A-portaan 1980-luvun ulko-ovet ja näkymä alkuperäiseltä ulko-ovelta torille ja rappukäytävään. Sivu on suljettu ravintolamuutosten yhteydessä.

MYYMÄLÄ
1:50
1:100
1:50
1:50
1:50

Kuvat 64. ja 65. Rappukäytävissä on alkuperäiset portaat mosaikkibetonia, kerrostasanteilla numerokuviointi. Hissikorit ja tekniikka uusittu 2014, säilytetty hissien ovet. Porras C-rappu.

Kuva 66. Ovet porraskäytävätä pihalle. C- rappu.

Kuvat 67 ja 68. Ajoluiska kellariin on alkuperäinen, samoin pilarit. Välit on suljettu myöhemmin.

4 Yhteenveto

4.1 Johtopäätökset ja muutoksensietokyky

As Oy Hämeentorin kiinteistö on muuntunut asumisen ja liike-elämän tarpeisiin vähäisin muutoksin. Rakennusteknisesti kiinteistö edustaa aikaa, jolloin uudet betonitekniikan pilaripalkki-ratkaisut mahdollistivat avoimet tilaratkaisut ja myöhemmät seinien muutokset. Arkkitehtoninen kokonaisuus on Tähtisen tuotannolle tyypillinen, ja se vertautuu muiden aikakauden arkkitehtien asuin- ja liiketaloihin aina 1930-luvun lopulta 1960-luvun alkuun. Rakennus on arvokas, hyvin säilynyt oman aikansa edustaja Hämeenlinnassa. Hyvin säilyneenä rakennus on arvokas kerrostuma Hämeenlinnan keskustassa ja torimaisemassa. Korkean rakentamisen kannalta rakennus toimii keskeisenä maamerkkinä katunäkymissä. Näkymät rakennuksen katolta paljastavat kaupungin kattomaiseman rikkonaisuuden

- Katujulkisivujen katutason yläpuoliset julkisivut sietävät muutoksia heikosti. Katutasossa on suositeltavaa säilyttää alkuperäinen hiottu punagraniitti ja ikkunalinjat. Julkisivujen detaljit, parvekkeet ja alkuperäisissä materiaaleissa suositaan korjausta, ei vaihtoa uusiin.

  Niille voidaan sijoittaa valomainoksia alkuperäisen liikerakennuksen luonteen mukaan katolle ja 1-2.kerrosten tasoon.

- Porrashuoneet on suositeltava säilyttää, ne kestävät heikosti tilallisia ja alkuperäisten yksityiskohtien muutoksia.

- Sisäpihan julkisivut eivät ole arkkitehtuuriltaan yhtä edustavia kuin katusivut, ne kestävät osittaisia muutoksia. Alkuperäiset parvekkeet yksityiskohtineen suositeltava säilyttää. Matala siipiosa on alkuperäinen, mutta merkittävästi muutettu. Se kestää muutoksia.

- Kattokerroksen tilat on muutettu asunnoiksi, mutta ulkoasu on säilynyt katusivuille. Sisäänvedetyn 7. kerroksen massoittelu ja porrashuoneiden hissien konehuoneet on suositeltava säilyttää.

- Asuin- ja liikerakennusta on suositeltava kehittää alkuperäisessä käytössä.

- Porrashuoneiden tilaratkaisu ja detaljit; alkuperäiset ulko-ovet, mosaiikkibetoni, tuuletusparvekkeet on suositeltava säilyttää. Seinäpinnoissa suositeltavaa tehdä väritutkimus ja palauttaa alkuperäiset värit.

4.2 Suositukset ja kehitysehdotukset:

As Oy Hämeentorin arvo on sen asuin- ja liikekäytön edellytysten ylläpitämisessä vanhaa kunnioittaen. Katutaso ja pihasivut sekä siipiosa kestävät muutoksia ja kehittämistä. Pihasiipi ja piha-alue on suositeltavaa kehittää asumista palveleviksi. Pihasiipeä voidaan mahdollisesti korottaa, mutta ei ole suositeltavaa korottaa osaa katusivujen massoja korkeammaksi.

Kuva 69. Näkymä lounaaseen.

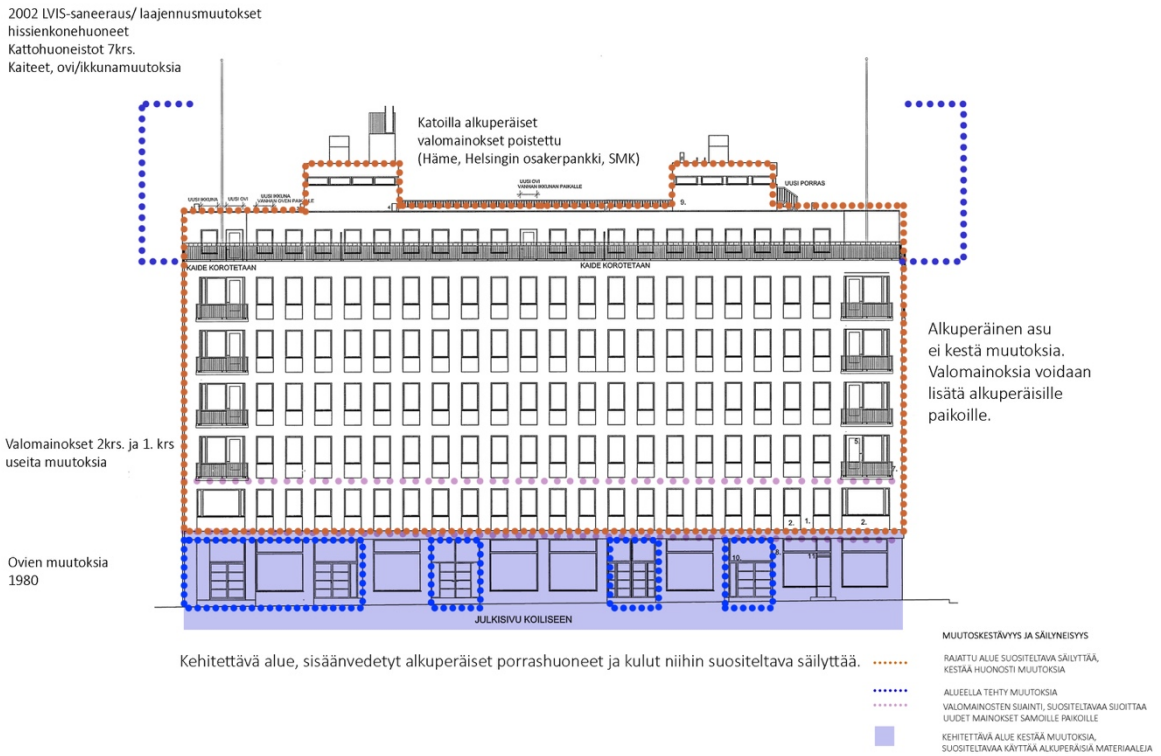
Kuva 70. Näkymä pohjoiseen linnan suuntaan.

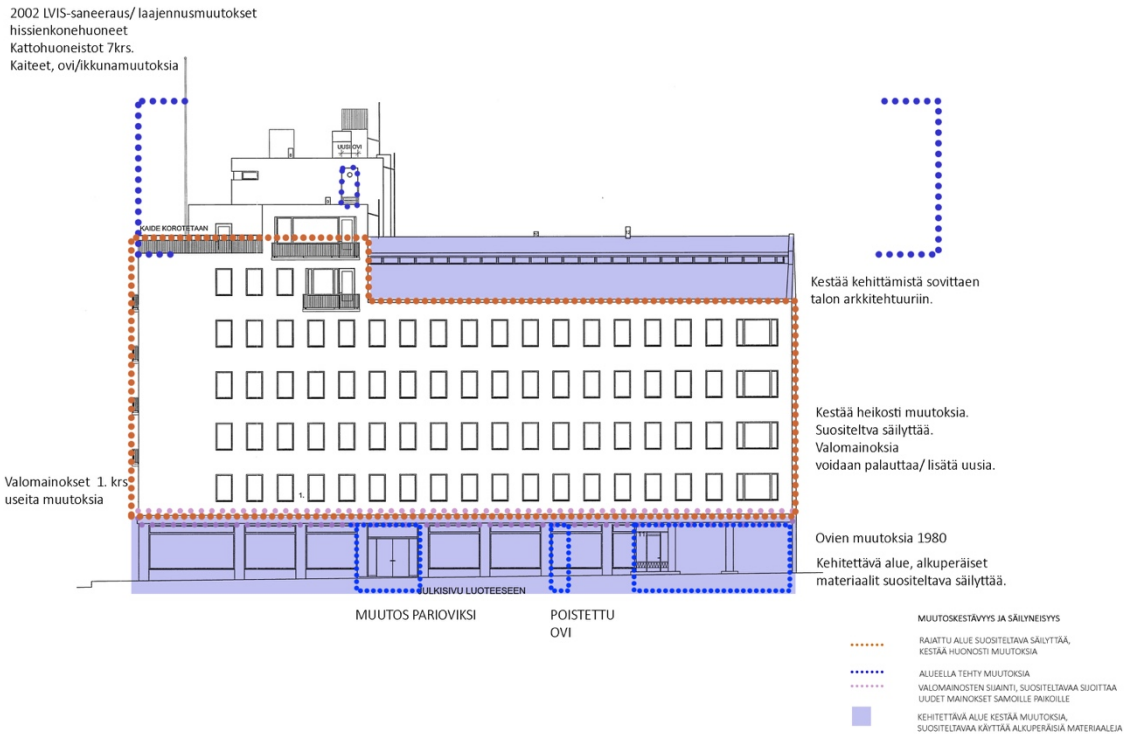
Kuva 71. Näkymä raatihuoneelle.

5 Liite- ja teemakartat

LIITE 1 Julkisivun säilyneisyys ja muutoksen sietokyky
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy 2018.

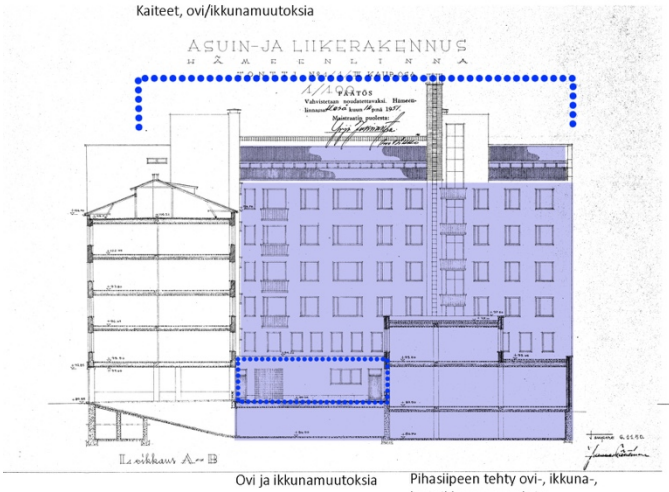
LIITE 2 Julkisivun säilyneisyys ja muutoksen sietokyky
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy 2018.

LIITE 3 Julkisivun säilyneisyys ja muutoksen sietokyky
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy 2018.

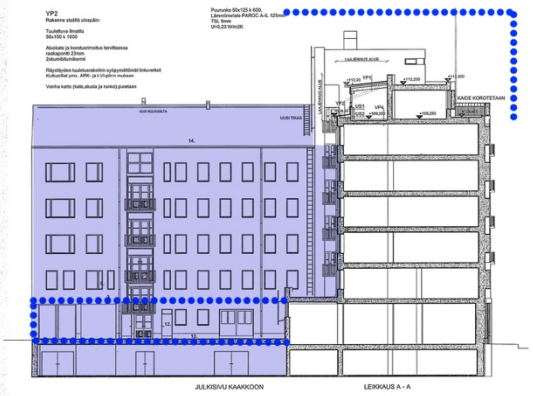
Kattokerroksen mahdollisissa muutoksissa on suositeltavaa huomioida vaikutukset kaupunkikuvaan. Tehdyt muutokset eivät ole muuttaneet rakennuksen kaupunkikuvallista arvoa merkittävästi.

2002 LVIS-saneeraus/ laajennusmuutokset
hissienkonehuoneet
Kattohuoneistot 7krs.
Kaiteet, ovi/ikkunamuutoksia

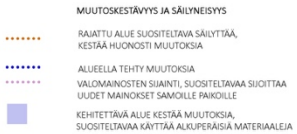
Ovi ja ikkunamuutoksia

Sisäpihan parvekkeet alkuperäisiä, suositeltava säilyttää.
Julkisivut kestävät alkuperää kunnioittavia muutoksia.

Pihasiipeen tehty ovi-, ikkuna-, kattoikkunamuutoksia.

Kaksikerroksinen pihaosa kestää muutoksia, myös mahdollisen korottamisen sen jäädessä alle katusivujen korkeuden, jolloin katumaisema ei muutu.

Julkisivut 2002, Arkkitehtitoimisto Rantanen & Co Oy.

6 Lähteet

Aaltonen, Esko. *Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy:n Historia 1897-1947*. Tampere: Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy, 1947.

Koskimies, Yrjö Samuel. *Hämeenlinnan kaupunki 1945-1974: Historiikki*. Hämeenlinna: Karisto, 1977.

Kunnallis-historiallinen kertomus Hämeenlinnan kaupungista, toim. Tyko Hagman, Hämeenlinna 1900.

Laaksonen, Jenni. Yhdyspankin talon kortteli, rakennetun ympäristön selvitys, Arkkitehtitoimisto AR-Vastamäki Oy, 2018. https://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/8666/selvitykset/8666_rakennetun_ympariston_selvitys.pdf viitattu 12.9.2018

Lilius, Henrik, Marja-Liisa Ripatti, Inka-Maria Laitila ja Voitto Ahonen. *Arx Tavastica 8. Hämeenlinna: Tavastehus*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1989.

Lilius, Henrik. *Kaupan arkkitehtuuria suomalaisessa puukaupungissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2003.

Lilius, Henrik ja Pekka Kärki. *Suomen Kaupunkirakentamisen Historia: II*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2014.

Lindeqvist, K. O. *Hämeenlinnan kaupungin historia: II osa, Kaupungin historia Ruotsin vallan aikana*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1926.

Lindeqvist, K. O. *Hämeenlinnan Kaupungin Historia. III osa: Hämeenlinnan kaupungin historia vuosina 1809-75.* Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1930.

Osuusliike Häme 1927-1952. 25-vuotishistoriikki.

Putkonen, Lauri ja Marja Ivars. *Kyliä ja kortteleita: Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys.* Hämeenlinna, 2003.

Rakennettu kulttuuriympäristö: Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Helsinki: Ympäristöministeriö, 1993.

Vikman, Laura. *Mikkelin kauppakatujen historiaselvitys.* Mikkelin kaupunki 2014. https://issuu.com/mikkelinkaupunki/docs/mikkelin_kauppakatujen_historiaselv viitattu 21.9.2018

Informantit:

Luukkanen Jarmo, REIM-isännöinti, Hämeenlinna.